

O'ZBEKISTONDAGI MA'NAVYIY BARQARORLIK NEGIZLARI

Raxmonova Nigina Tolibovna

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti doktoranti

ОСНОВЫ ДУХОВНОЙ СТАБИЛЬНОСТИ В

УЗБЕКИСТАНЕ

Рахмонова Нигина Талибовна

Докторант Самаркандского государственного университета

имени Шарафа Рашидова

THE FOUNDATIONS OF SPIRITUAL STABILITY IN

UZBEKISTAN

Rakhmonova Nigina Tolibovna

Doctoral student of Samarkand State University named after Sharaf

Rashidov

[nigina.raxmonova.94@bk.](mailto:nigina.raxmonova.94@bk.ru)

[ru](https://orcid.org/0008-0014-6024-1044)

[https://orcid.org/](https://orcid.org/0008-0014-6024-1044)

[0008-0014-6024-1044](https://orcid.org/0008-0014-6024-1044)

Annotatsiya. Maqola O'zbekistondagi ma'naviy barqarorlik negizlari tahliliga bag'ishlangan. Unda mamlakatning mustaqillikka erishishi, ayniqsa keyingi yillarda amalga oshirilgan islohotlar ijtimoiy ong shakllarining rivojlanishi, ijtimoiy ruhiyat va mafkuraning insonparvar xarakter kasb qilishi, ma'naviy ishlab chiqarish jarayonining optimallashtirishi uchun real shart-sharoitlar yaratgani ochib beriladi. Maqolada mazkur omillarning mazmuni va mohiyati tavsiflangan.

Kalit so'zlar: barqarorlik, iqtisodiy barqarorlik, siyosiy barqarorlik, ijtimoiy barqarorlik, ma'naviy barqarorlik, ma'naviy barqarorlikni ijtimoiy ahamiyati.

Аннотация. Статья посвящена анализу основ духовной стабильности в Узбекистане. В ней раскрывается, что обретение страной независимости, особенно реформы, проведенные в последующие годы, создали реальные условия для развития форм общественного сознания, приобретения социальной психикой и идеологией гуманного характера, оптимизации процесса духовного производства. В статье описано содержание и сущность этих факторов.

Ключевые слова: стабильность, экономическая стабильность, политическая стабильность, социальная стабильность, духовная стабильность, социальная значимость духовной стабильности.

Annotation. The article is devoted to the analysis of the foundations of spiritual stability in Uzbekistan. It reveals that the country's independence, especially the reforms carried out in subsequent years, created real conditions for the development of forms of social consciousness, the acquisition of a humane character by the social psyche and ideology, and the optimization of the process of spiritual production. The article describes the content and essence of these factors.

Keywords: stability, economic stability, political stability, social stability, spiritual stability, social significance of spiritual stability, criteria of spiritual stability.

Kirish. Jamiyat ma'naviy barqarorligi holati ma'naviyat ahvoli bilan hamohangdir. Boshqacha aytganda, ma'naviyat rivojlangani sayin jamiyat ma'naviy barqarorligini ta'minlash imkoniyatlari kengaya boradi va, aksincha, ma'naviyat bobidagi tanazzul davrlari ma'naviy barqarorlikka ham putur

yetkazadi. "O'zbek xalqining ma'naviyati,- deb yozadi ma'naviyat ontologiyasi va fenomenologiyasi, metodologiyasi va praktsiologiyasini tadqiq qilgan A. Erkayev,- uning tarixan bosib o'tgan iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy, madaniy rivojlanish yo'liga, imon-e'tiqodiga,

dunyoqarashiga, irodasiga, jamiyatda qaror topgan muhitga mos ravishda rivojlanib keldi. Uning gurkirab o'sgan yoki tanazzulga yuz tutgan turli davrlari bo'ldi". Jamiyatning ma'naviy barqarorligini ta'minlovchi komponentlar ham ma'naviyatning shu davrlardagi ahvoliga mos holda evrilib bordi. Mamlakatda ijtimoiy ong shakllari tarixiy taraqqiyotning turli davrlarida hukm surgan ma'naviyat sharofati bilan mustahkamlana bordi, turli tahdidlar va xatarlarga qarshi turish, tiklanish va rivojlanish atributlariga ega bo'ldi. Kishilarning ijtimoiy ruhiyati, milliy mafkuradagi gumanizm elementlari davr ma'naviyatiga mos ravishda shakllandi. Ma'naviy ishlab chiqarish jarayonlarining o'ziga xos xususiyatlari haqida ham shunday deyish mumkin. Ma'naviyatning yuksalish davrlarida jamiyat ma'naviy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladigan komponentlar gurkirab ravnaq topdi, tanazzulga yuz tutilgan pallalarda uning tarkibida salbiy o'zgarishlar sodir bo'ldi [1].

Adabiyotlar tahlili. Olim fikrini shunday davom ettiradi: "Xalqimizning ma'naviyati tarixiy bosqichlari va xususiyatlarini har qanday tasniflash va davrlarga ajratish nisbiyligini hisobga olib, boshqa variantlar bo'lishini inkor qilmagan holda, quyidagicha tasavvur etish mumkin:

1. Eng qadimgi (arxaik) davr va ilk zardo'shtiylik bosqichi...
2. Islomgacha bo'lgan diniy-mafkuraviy plyuralizm bosqichi...
3. Islom tamaddunining gullab-yashnashi va temuriylar davrida qayta uyg'onish bosqichi.
4. An'anaviy jamiyatning qaror topishi va ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy-tanazzul bosqichi.
5. Mustamlakachilik davri ma'naviyati: a) chor Rossiyasi mustamlakachiligi va b) sho'rolar davri.
6. Istiqlol davri ma'naviyati".

Bu mulohazalarga asoslangan holda tasavvur qilish mumkinki, o'zbek jamiyatining ma'naviy barqarorlik komponentlari ham ma'naviyat taraqqiyot bosqichlariga mutanosib ravishda qaror topa borgan. Biz bu o'rinda jamiyat ma'naviy barqarorligi shakllanishining tarixiy jihatlariga to'xtalib o'tirmaymiz. Faqat o'zbek jamiyatidagi ma'naviy barqarorlikning bugungi negizlarini shakllantirishga undagan sho'rolar davrini qisqacha tilga olish bilan cheklanamiz.

Bir qarashda, sho'rolar davrida turli millatlar va elatlar ma'naviyatining rivojlanishi uchun real imkoniyatlar yaratilganidek ko'rinadi. Haqiqatan ham, "ittifoqdosh "mustaqil" respublikalar, avtonom respublikalar va oblastlar tuzilib, avval chor Rossiyasida ezilgan xalqlarga milliy davlatchiligini tuzish, ona tili va madaniyatini rivojlantirish imkoni yaratildi". Biroq bu masalaning mohiyati emas, yuzaki ko'rinishi edi, xolos. Aslida esa sho'rolar hukumatining shaxsga sig'inish yillari, turg'unlik yillari, qayta qurish yillari amalga oshirgan siyosati o'zbek milliy ma'naviyatiga salbiy ta'sir ko'rsatdi [2]. Xususan, shaxsga sig'inish va turg'unlik yillari "jamiyatda ikkiyuzlamachilik, ikki xil standart asosida yashash, ish bilan so'z birligining bo'lmasligi, sirdan madhiyabozlig-u dohiylarni zo'r berib maqtash, ichdan esa ijtimoiy loqaydlik va beparvolik, begonalashish va mehr-oqibatsizlik, molparastlikka moyillik kabi illatlar vujudga kelishiga zamin bo'ldi". Qayta qurish yillarida "shakllangan ma'naviy muhit o'g'irlikka, harom-harishga murosasizlik qilolmadi. Buning asosiy sababi davlatning, mulkning xalqdan tobora begonalashgani, taqsimotda ijtimoiy adolatning buzilgani, ashaddiy ateistik tarbiya olib borilgani edi. Bunday sharoitda ezgulik, go'zallik, vijdon, halollik, insonparvarlik, vatanparvarlik, adolat kabi ma'naviyatning o'zak tushunchalari deformatsiyaga uchradi. Insof va diyonat tuyg'ulari o'tmaslashdi, axloqiy va huquqiy me'yorlarni mensimaslik, shaxsiy munosabatlarda mehr-oqibat tuyg'ularidan sovuq xudbinlikni ustun qo'yish kuchaydi". Ma'naviyatdagi bunday holatlar jamiyatning ma'naviy barqarorligi darajasiga ham salbiy ta'sir ko'rsatdi.

Xuddi shuning uchun ham mustaqillikning ilk yillaridan boshlab jamiyatning ma'naviy barqarorligini tiklash va mustahkamlash masalalariga alohida e'tibor qaratildi [3]. "Xalqning ma'naviy ruhini mustahkamlash va rivojlantirish,- deb yozgan edi o'sha kezlarda I. Karimov,- O'zbekistonda davlat va jamiyatning eng muhim vazifasidir". Bu vazifani ado etishga yo'naltirilgan islohotlar to'rt asosiy negizni shakllantirish bilan bog'landi. "O'zbekistonni yangilash va rivojlantirishning o'z yo'li to'rtta asosiy negizga asoslanadi,- deb yozgan edi I. Karimov.- Bu negizlar:

- umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik;

- xalqimizning ma'naviy merosini mustahkamlash va rivojlantirish;
- insonning o'z imkoniyatlarini erkin namoyon qilishi;
- vatanparvarlik".

Mustaqillik yillari o'zbek jamiyatida *umuminsoniy qadriyatlarni tiklash va rivojlantirish* orqali ma'naviy barqarorlikni mustahkamlashga katta e'tibor berildi. Ma'lumki, "umuminsoniy qadriyatlar – jahondagi barcha odamlar, xalqlar va davlatlar uchun umumiy qadrlash mezonini hisoblangan, umumbashariy ahamiyatga ega bo'lgan qadriyatlar tizimini ifoda etadigan tushunchadir". Umuman olganda, "xalqimiz adolat, tenglik, ahil qo'shnichilik va insonparvarlikning nozik kurtaklarini asrlar osha avaylab-asrab kelmoqda". Tarixiy taraqqiyotning turli davrlarida insonparvarlik, hamjihatlik, adolat va shu kabi umuminsoniy qadriyatlar o'zbek jamiyatining ma'naviy barqarorligini ta'minlovchi omil bo'lib kelgan. Biror bir ijtimoiy jarayon, voqea ularning qimmatini tushira olmagan. "Bizning xalqimiz,- deb yozgan edi mamlakatning Birinchi Prezidenti,- o'zining voqealarga boy ko'p ming yillik tarixi davomida ko'p narsalarni boshidan kechirdi – madaniyat, ilm-fan, o'z davlatchiligi yutuqlari nashidasini surdi, o'zaro nizolar, begonalar asorati alamini tortdi, eng yaxshi o'g'il-qizlaridan judo bo'ldi. Lekin tarixning o'yini ham, omonsiz jangu-jadallar ham xalqimizning insoniylik tabiatiga dog'tushira olmadi".

Tadqiqot metodologiyasi. Mustaqillik yillarida ana shu qadriyatlarning ayrimlarini tiklash va rivojlantirish borasida jiddiy choralar amalga oshirildi. Masalan, tinchlik mamlakatda eng ulug'lanadigan va e'zozlanadigan, asraladigan va avaylanadigan qadriyatga aylantirildi. Bu bejiz emas, albatta. Tarixiy taraqqiyotning ilk pallalaridan boshlab insoniyat turli urushlar va ularning ijtimoiy oqibatlaridan aziyat chekib keladi. Urushlar shu qadar bisyor sodir bo'ldiki, ularni tahlil qilgan ko'plab mutafakkirlar uni "oliy inson borlig'ining abadiy shakli" sifatida tavsiflay boshladilar. Shu boisdan odam bolasi turli urushlardan iztirob chekacha tinchlikning qadr-qimmatini chuqur angelaydigan bo'ldi. Biroq biror davrda uning qadr-qimmatini bugungichalik baland bo'lgan emas. Yigirmanchi asr oxirida urushning turli shakllari "kashf qilindi", ularning vayronkorlik ko'lami va

ijtimoiy xavfi benihoya ortdi. Eng tashvishlanarlisi, yillar o'tgani sayin mamlakatni urushlar tahdidi va xavfidan asrash, tinchlikni ta'minlash tobora ko'proq kuch va imkoniyat, tobora ko'proq mablag' va resurs, tobora ko'proq zakovat va oqillik talab qila boshladi. Mamlakat ijtimoiy taraqqiyoti sur'ati, turli ahamiyatli dasturlar ro'yobi ham aynan ana shu masalaga borib taqaldi. Shu boisdan O'zbekistonda tinchlik deb atalmish umuminsoniy qadriyatni faol rivojlantirishga jiddiy e'tibor berildi. Mustaqillik yillarida "Ogohlikka da'vat", "O'z uyingni o'zing asra" kabi shiorlar ostida amalga oshirilgan sa'y-harakatlarning umumijtimoiy tus olgani, tinchlikni asrash mavzusi mamlakat bo'ylab amalga oshirilgan ma'naviy-ma'rifiy ishlarning asosiy mavzularidan biriga aylantirilgani fikrimizning yorqin dalilidir [4].

Biroq jamiyatning ma'naviy barqarorligini ta'minlash uchun faqat tinchlikni mustahkamlashning o'zigina kifoya qilmaydi, albatta. Ayni paytda milliy hamjihatlik qadriyatini ham rivojlantirish zarur bo'ladi. Mustaqillik yillarida milliy hamjihatlik turli fuqarolar, tabaqalar, ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi munosabatlarning mezoniga aylantirildi. Ushbu mezonga asoslangan holda jamiyatning haddan tashqari boylar va kambag'allarga ajralib ketishiga yo'l qo'yilmadi. "Jamiyat keskin ijtimoiy tabaqalanib ketishining oldini olish, iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy barqarorlikning negizi hisoblanadigan o'rta sinfni asta-sekin shakllantirish, muhtojlarga moddiy yordam ko'rsatish O'zbekistonda ijtimoiy islohotlar o'tkazish va uni chuqurlashtirish konsepsiyasining asosiy tamoyillaridan biriga" aylantirildi. Bu choralar jamiyatda milliy hamjihatlik qadriyatining chuqur ildiz otishiga xizmat qildi.

Mustaqillik yillarida *vatanparvarlik g'oyasi va tuyg'usini rivojlantirish* orqali ma'naviy barqarorlikni mustahkamlashga katta e'tibor berildi. Mutaxassislarining e'tiborga loyiq ta'kidiga ko'ra, vatanparvarlik - insonning o'zi tug'ilib o'sgan, kamol topgan zaminiga bo'lgan muhabbatini ifoda etadigan ijtimoiy va ma'naviy-axloqiy fazilatlarini yig'indisi. Vatanparvarlikning asosiy belgisi - fidoyilik, oliy ko'rinishi esa jasorat hisoblanadi. Ijtimoiy taraqqiyotning barcha davrlarida vatanparvarlik g'oyasi va tuyg'usining ahamiyati beqiyos bo'lgan, albatta. Biroq jamiyat ravnaqining burilish nuqtalarida, xalq taqdiri hal bo'layotgan pallalarda, shu jumladan yangi jamiyat asoslari

bunyod qilinayotgan paytda uning ahamiyati ayniqsa ortadi. Chunki O'zbekiston fuqarosining vatanparvarligi - bu qayta o'zgarishlar yo'lini ko'rsatuvchi, ko'zlangan maqsaddan chetga chiqmaydigan yo'lchi yulduz, ishonchli kompasdir. O'zbekistonga, uning yeri, tabiatiga, bu yerda yashayotgan xalqlarga muhabbat, o'lkaning tarixi, madaniyati, an'alarini teran bilib olishga intilish, respublikaning qudrati va yutuqlaridan faxrlanish, xalqimiz qismatiga tushgan qiyinchiliklar uchun qayg'urish ko'p millatli o'zbek jamiyatining muhim jipslashtiruvchi asosi hisoblanadi. Boshqacha aytganda, vatanparvarlik-jamiyat ma'naviy barqarorligining, ijtimoiy hamjihatligining muhim negizidir. Faqat ana shunday negizlarga ega bo'lgan ma'naviy barqarorlikka salmoqli ijtimoiy dasturlarni ro'yobga chiqarish imkonini beradi.

Xulosa. Xulosa qiladigan bo'lsak, ilmiy manbalar tahlili O'zbekistondagi ma'naviy barqarorlik komponentlari milliy ma'naviyat taraqqiyoti bilan uyg'un tarzda qaror topganini ko'rsatadi. Mamlakat mustaqillikka erishganidan so'ng jamiyatning ma'naviy barqarorligini umuminsoniy qadriyatlarni rivojlantirish, xalq ma'naviy merosini tiklash, jamiyat a'zolariga o'z ichki imkoniyatlarini namoyon qilish uchun shart-sharoitlar yaratish, vatanparvarlik g'oyasi va tuyg'usini takomil toptirish yordamida mustahkamlashga intilindi. Bu borada erishilgan barcha muvaffaqiyatlar va natijalar bugungi ma'naviy barqarorlikning negizlarini tashkil

etmoqda. Keyingi yillarda amalga oshirilgan islohotlar mazkur negizlarning iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy asoslarini yanada mustahkamladi. O'zbekistondagi ma'naviy barqarorlikning negizlari yaqin kelajakda uni mustahkamlash uchun tayanch nuqtalari vazifasini o'tashi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. O'zbekistonning o'z istiqloq va taraqqiyot yo'li.// O'zbekiston: milliy istiqloq, iqtisod, siyosat, mafkura. Tom 1.- T.:O'zbekiston, 1996.
2. Karimov I.A. O'zbekiston iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish yo'lida.// Vatan sajdagoh kabi muqaddasdir. Tom 3.- T.:O'zbekiston, 1996.
3. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch.- T.:Ma'naviyat, 2008.
4. Erkayev A. Ma'naviyatshunoslik. 1-kitob.- T.:Ma'naviyat, 2018.
5. Erkayev A. O'zbekiston yo'li.- T.:Ma'naviyat, 2011.
6. Nazarov Q. Jahon falsafasi qomusi. J.2.- T.: O'zb.fayl. milliy jam. nashr., 2019.
7. Boltayev M. Qadriyatlar qadri.// uza.uz, 2020, 17 may.
8. Saidov B.O. Vatanparvarlik – psixologik fenomen sifatida.// Zamonaviy ta'lim, 2022, №7.

